

રતિલાલ ચંદરયાએ 40 વર્ષ સુધી મહેનત કરી નવી પેઢીને ગુજરાતી ભાષાના ડિજિટલ વારસાની ભેટ આપી માતૃભાષાપ્રેમનું મિશન: યુનિકોડ અને લેક્સિકોન

અસ્મિતા દવે > અમદાવાદ
asmita.dav@timesgroup.com

તેઓ એવા ગુજરાતી છે, જેમણે પોતાના માતૃભાષાના પ્રેમ ખાતર દુનિયાભરના ગુજરાતીઓને આપેલી ભેટ નવી પેઢીઓ માટે આશીર્વાદરૂપ સાબિત થશે. આ ગુજરાતી છે રતિલાલ ચંદરયા, જેમણે હિન્દી અને દેવનાગરી પહેલાં દુનિયાને ગુજરાતી યુનિકોડ ફોન્ટની ભેટ આપી. માત્ર પોતાના માતૃભાષાના પ્રેમ ખાતર આ વ્યક્તિએ આપમેળે જહેમત ઊઠાવીને ૪૦ વર્ષ જેટલા લાંબા સમયગાળા સુધી આ દિશામાં મહેનત કરી અને સ્વર્ભર્યે આ મિશન પાર પાડ્યું. વર્ષ ૨૦૦૫માં તેનું સફળ પરિણામ મળ્યું, તેમણે ગુજરાતી લેક્સિકોન ડિજિટલ ડિક્શનરી ૨જૂ કરી જેમાં ગુજરાતી - અંગ્રેજી, અંગ્રેજી - ગુજરાતી, ગુજરાતી - ગુજરાતી શબ્દકોશો ઉપરાંત થિસોરસ, વિરોધી શબ્દકોશ અને ગુજરાતી સ્પેલચેકર જેવી સુવિધાઓ ઉપલબ્ધ કરાવી, તેમાં ભગવદ્ગોમંડળ, સાર્થ જોડણીકોશ, ખિસ્સાકોશ અને

બૃહદ્જોડણીકોશ જેવા વિવિધ શબ્દકોશનો સમાવેશ કરીને એટલો વિશાળ અને બહુઉપયોગી ડેટાબેઝ તૈયાર કર્યો કે, આજે દુનિયાના લગભગ ૪ કરોડ લોકો તો માત્ર તેની વેબસાઈટનો ઉપયોગ કરી રહ્યા છે. રતિલાલ ચંદરયાનો જન્મ ૨૪ ઓક્ટોબર, ૧૯૨૨ના રોજ નેરોબી, કેન્યા ખાતે થયો હતો, જ્યારે તેમનું અવસાન ૧૩ ઓક્ટોબર, ૨૦૧૩ના રોજ મુંબઈ ખાતે થયું. તેના સંદર્ભે ગુજરાતી લેક્સિકોન દ્વારા દર વર્ષે તેમના માનમાં સ્મૃતિસભાનું આયોજન કરવામાં આવે છે. આ વખતે ૮ ઓક્ટોબરના રોજ સ્મૃતિસભા યોજનાર છે. પરંતુ આ રતિલાલ ચંદરયા કોણ હતાં, અને તેમનું પ્રદાન કેટલું અમૂલ્ય છે તે, જાણવું પણ જરૂરી છે. રતિલાલ ચંદરયા કેન્યાની શાળામાં ગુજરાતી એક વિષય તરીકે ભણેલા. પછી બીજા વિશ્વયુદ્ધ વખતે ૧૯૪૦થી ૧૯૪૬ તેઓ ભારતમાં રહ્યા. ત્યારે તેમણે એક જૂનું રેખ્ખન ટાઈપ રાઈટર ખરીદેલું. પણ કેન્યા જઈને તેઓ ધંધામાં પડી ગયા. ૧૯૬૫ સુધીમાં તો તેમનો ધંધો દેશ વિદેશમાં

વિસ્તરી ચુક્યો હતો. તેમની પછીની પેઢી પણ તૈયાર થઈ ગઈ હતી. પરંતુ ગુજરાતી માટેનો તેમનો લગાવ અકબંધ હતો. તેમને હંમેશા એમ થતું કે, આધુનિક ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરીને ગુજરાતીમાં ટાઈપ કરી શકીએ તો કેવું? તેઓ ૬૦ વર્ષની ઉંમરે પહોંચ્યા અને ધંધા વ્યાપારમાંથી સમય મળ્યો એટલે ફરી ગુજરાતી

૩.૫ કરોડ લોકોને ઉપયોગી ભેટ એટલે ગુજરાતી લેક્સિકોન

આજે દુનિયામાં ગુજરાતી લેક્સિકોનના લગભગ ૩.૫ કરોડ ઉપયોગકર્તાઓ છે. દરરોજ સરેરાશ ૩ હજાર લોકો તેનો ઉપયોગ કરે છે. દર મહિને ૬૦ ટકા નવા લોકો તેમાં ઉમેરાય છે. ભારત ઉપરાંત યુએસ, યુકે, કેનેડા, ઓસ્ટ્રેલિયા, યુએઈ, કેન્યા, ન્યૂઝીલેન્ડ, ફિલીપાઈન્સ, રશિયા, પાકિસ્તાન, આર્જેન્ટિના, બ્રાઝિલ સાહિતના દુનિયાના દેશો તેનો ઉપયોગ કરે છે. જેમાં ૧૮ થી ૩૪ વર્ષના લોકો સૌથી વધુ ઉપયોગ કરે છે. તેની ૨૫ વિનામૂલ્યે મોબાઇલ એપ્લિકેશન છે, જેના ૨ લાખથી વધુ ધારકો છે.

૮મી ઓક્ટોબરે રતિલાલ ચંદરયાની સ્મૃતિ સભા

૮ ઓક્ટોબરના રોજ સાંજે પાંચ કલાકે ગોવર્દન ત્રિપાઠી હોલ, ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ ખાતે રતિલાલ ચંદરયાની સ્મૃતિસભાનું આયોજન થયું છે, જેમાં ડૉ. ગણેશ દેવી નિ:શબ્દ વિષય પર વાત કરશે. જ્યારે વિપુલ કલ્યાણી અધ્યક્ષપદે હાજર રહેશે.

લખવાની ઉત્કંઠા જાગી. એ દરમિયાન ઈલેક્ટ્રોનિક ટાઈપ રાઈટર્સ આવી ગયેલાં. તેથી તેમણે એ મેન્યુઅલ ટાઈપ રાઈટરને ઈલેક્ટ્રોનિકમાં ફેરવવા પ્રયત્નો કર્યા પણ નિષ્ફળ ગયા. પછી કમ્પ્યુટર્સ આવ્યા, પણ રતિકાકાને તો ગુજરાતીની ભૂખ હતી, તેમને બસ ગુજરાતીમાં કમ્પ્યુટર શીખવુ હતું. અનેક લોકોને મળતાં શોધ

કરતાં એક ફ્રેન્ચ મહિલા મળ્યા, જેણે માત્ર ગુજરાતી મૂળાક્ષરો બનાવી આપ્યા. પરંતુ પરિસ્થિતિનો ગેરલાભ ઉઠાવીને એ મહિલાએ જોડાક્ષરો બનાવી આપવા બમણી રકમ માગી. તેથી વાત પડતી મુકી. આ અરસામાં તેઓ ગુલાબદાસ બ્રોકરને મળ્યા, જેમણે અમેરિકા સ્થિત જાણીતા લેખક અને નાટ્યકાર મધુરાયે ગુજરાતી

ફોન્ટ વિકસાવ્યા હોવાનું સૂચવ્યું. તેમની પાસેથી રતિકાકાએ ગુજરાતી ફોન્ટ ખરીદ્યા. આ સફળતા બાદ ગુજરાતી સ્પેલચેકરનો સવાલ ઊભો થયો. ફરી નવી સફર શરૂ કરી. ફરી માર્કોસોફ્ટ અને એપલનો સંપર્ક કર્યો. કોઈ જ પ્રતિસાદ નહિ. અનેક પ્રયત્નો બાદ તેમણે જાતે જ પોતાના ગ્રાઈવર સહિતના લોકોની મદદથી શબ્દોને ડિજિટલ ફોર્મમાં લખવાનું શરૂ કર્યું. સુરેશ દલાલ અને હરકિશન મહેતાની મદદથી તેમણે ચિત્રલેખાના ડેટાબેઝ આપીને મદદ કરી. ત્યાં સુધીમાં તેઓ પુનામાં જેમને મળ્યા હતા એ સ્વામી અસંગે ગુજરાતી ડિબોર્ડની ટેકનિક વિકસાવી અને સ્પેલચેકર સહિત શબ્દભંડોળ વધતો ગયો. આ સફર દરમિયાન તેમના પત્નીનું અવસાન અને પોતાની બાયપાસ સર્જરી જેવી ગંભીર ઘટનાઓ પણ બની, છતાં તેમનો માતૃભાષાપ્રેમ ખંડિત ન થઈ શક્યો. તેમણે એક ઈન્ટરવ્યૂમાં કહેલું કે, 'મને જેની જરૂર લાગી તે મેં કર્યું, વસવસો એટલો જ કે, તેમાં સાહિત્યિક સંસ્થાઓ કે સરકાર જોડાત તો થોડું ઝડપથી થઈ શકત.'